

DİLİN BELİRLEYİCİLİĞİ, ETİK ve İLETİŞİM

Sembol, dil, gerçeklik ve etik

İnsan semboller kullanarak iletişimde bulunur. Sembollerle iletişim sosyal bir eylemdir. Semboller insan iletişimini gerçekleştiren araçtır. Sembol bir birim olarak bir şey için durur. Sembolün durduğu şey sembolün kendine bakarak çıkarsanamaz, çünkü sembol anlattığını resmi değildir. Sembolün neyi ifade ettiği ortak anlaşmaya gör belirlenir. Alfabedeki harflerin her biri bir “ses’ için dururlar, dolayısıyla semboldürler. İnsan dili yazısal olarak ifade edildiğinde sembollerin sistemli sıralamasından oluşan sembol sel bir sistemdir. Sinyaller birleştirilerek ve yeniden birleştirilerek bir başka şey için sembol olamazlar. Semboller birleştirilerek yeni anlamlar elde edilir. Kelimeler birleştirilerek ve yeniden birleştirilerek cümleler kurulur. Cümlenin anlamı onu oluşturan kelimelerin anlamından farklı anlam kazanır. Sembollerin birleştirilmeleriyle sayısız anlamlar üretilebilir. Sinyal dilinden farklı olarak sembol sel dil insanın toplumsal var oluşunun birincil zorunlu koşuludur. Sembol sel dil ile insan sadece günlük yaşamını ve ilişkilerini sürdürmekle kalmaz, aynı zamanda kazanılmış deneyimlerini bir sonraki kuşağa aktarır. Sembol sel dille şimdi, geçmiş ve gelecek için birikmiş deneyimlerden geçerek gerçek ve tahmini ilişkiler kurulup yürütülebilir. Sembol sel dille deneyimlemeyen imajlar canlandırılır. Sembol sel dille aynı zamanda mümkün olanı düşünmeyi, tasarlamayı ve gelecek olayları tahmin etmeyi mümkün kılar. Ne ile ne olabilir karşılaştırma olanağı verir.

Ayrıca sembol sel dil sahte mesajlar yayma ve bu mesajlara inanma olasılığı sağlar. Sembol sel dilin yardımıyla insan hem kendine hem de dışına “yalan söyleyen” tek yaratıktır (Rapoport, 1973:30). Sembolleri manipüle ederek yalan söyleyen insan

propaganda, halka ilişkiler, reklamcılık, ideolojik egemenlik ve bilinç yönetimi gibi etkinliklerde oldukça başarılı olmaktadır. Sembolik dille, işkence yapan bir polis, bir insanı kurşuna dizen görevliler, napalm ile insanları ve çevreyi yakan asker, biyolojik silahı icat eden ve üretenler sadece “görevin yapıyor” veya “işinin gereğini yapıyor” olarak betimlenir.

Duyularla algılanan veya sembollerden geçerek öğrenilen gerçekler sembollerle şifrelenir ve çözümlenmesi yapılır. Sembolsel dille anlamlandırılan gerçek, anlamlandırdığı gerçeği kasıtlı veya kasıtsız olarak yansıtmıyor olabilir. Gerçeğin sembolsele tasviri (gerçeğin dille anlatımı) anlattığı gerçek hakkında fantaziler, mitler, efsaneler, hurafeler ve sahte imajlar kurmak için biçimlendirilmiş olabilir. Böylece sembol ile temsil ettiği arasında örtüşme ortadan kaldırılır ve sembole yeni bir ifade yüklenir. Böylece sembolle yeni bir gerçek yaratılır. Bu gerçek sembolü manipüle edenlerin amacına uygun gerçekler olarak biçimlendirilir. Örneğin “düşman” bize bir kötülük yaptığı için değil, öyle tanımlandığı için düşman olarak temsil edilir. Sembolsel dille yalan söylemede ve bilinç yönetiminde sembolle temsili arasındaki bağ ya koparılır ya da belli amaçlara hizmet eden anlamlar yüklenir.

Gerçek (doğru ve sahi anlamına gerçek) orijinal olay ile onun sembolsele temsili arasındaki geçerli ve güvenilir ilişkiyi anlatır. Bu ilişkideki geçerlilik ve güvenilirlik azaldıkça ahlak ve etik bakımından kayıp da başlar.

Semboller aynı zamanda dinleyicide duygusal reaksiyon yaratmak için kullanılabilir. Bu durumda semboller bir etki yaratmak amaçlı tetik mekanizması işlevini görür ve gerçek sorunu arka plana çekilir. Bu nedenle, bir mesajın temsilsel mi yoksa bir cevabi zorlayan bir eylem mi olduğu ayırt edilmelidir. Bazen bu ikisi de amaçlandığı için, durum daha da karmaşıklaşır (Reusch, 1973:8).

İnsanlar herhangi bir amaç gerçekleştirmek için semboller kullanarak (dil dahil) ilişkilerde bulunur. Bu amaç çoğu kez “etki” etme içine çökertilir. Etki veya amaç aslında ilişkinin içinde kurulur. Bu da mesaj denenin dilsel yapısal kapsamını aşar. Yani mesajın içeriği amaç ve beklenen etki hakkında ipuçları verebilir, fakat amaç ve etkiler ilişki içinde ve bağlamındaki gerçeklerdedir. Mesaj ilişkinin içeriğinin bütünleşik bir parçasıdır. Örneğin halkla ilişkilerin hazırladığı planlı mesajla paketlenen içerikten geçerek etki yaratılır, amaç gerçekleştirilmek istenir. Bu paketlemede halkla ilişkilerciler değerleri biçimlendirir veya çoğu kez sembolleri manipüle ederek biçimlendirilmiş değerleri sömürürler. Bu yolla arzulanan etki\sonuç elde edilmeye çalışılır. Elbette bu planlı iletişim ve ilişki içeriğini haklı çıkartan ve meşrulaştıran mekanizmalar da kurulur. Bu kurguyla ve kurgunun ardındaki faaliyetlerle yeni bir ahlak ve etik çerçeveleri yaratılır. Böylece halkla ilişkiler denen manipüle etkinlikleri kendi etiğini ve ahlakını yaratır ve kendini ahlaksal olarak da haklı çıkartır. Bu etik, tekniksel olarak mümkün olan ve ekonomik bakımdan yapılabilenler iyi, doğru ve değerli olarak nitelenir. Etkinlik (efficiency) ve maliyet hesabı hem insan ideallerinin yerini alır hem idealleri olarak yeniden biçimlendirilir. Harcamalara izin veren, satışları artıran, daha modern ve yeni mekanizmaları, kuran, karı artıran, maliyeti azaltan, minimum girdilerle maksimum faydayı sağlayan ne ise o doğru ve haklı olur. Yani, doğruyu ve haklıyı ve bunlara bağlı olarak gelen etiği ve ahlakı belirleyen egemen faktör amaç olmaktadır. Etik ve sorumluluk ise bu amaca göre biçimlenen bir etik ve sorumluluktur. Halkla ilişkilerde ve işletmelerde etik ve sosyal sorumluluk aslında örgütün amacı odaklı bire etik ve sorumluluktur. Akademik dergilerde ve sempozyumlardaki egemen sosyal sorumluluk söylemleri ise bu odaklanmışlığın halkla ilişkileri ve propagandasıdır. Kitle iletişim araçları, kişiler arası iletişim, resmi ve resmi olmayan eğitimden, promosyonlar, gimmicks, teşvikler ve

kandırmalardan geçerek yapılan planlı bir şekilde biçimlendirilmiş bilinç ve bu bilincin desteklediği ve yönlendirdiği günlük insan faaliyetleri insanları kendi hayatları için önemli ve değerli amaçlar gerçekleştirme etkinliklerinden uzaklaştırdı. Dil ve diğer sembolik sistemler daha açık ve iyi temsil biçimleri sunma amacından saptırılarak, kar/çıkar için manipüle edilen emtia oldular. İlginç ve üzücü olan, belli yaklaşımlarda dilin emtia oluşu, bu aydınların kendi ekonomik ve sosyo-kültürel konularının aracı olmasıyla daha da teşvik edilmeye başlandı. Bir zamanlar Roma kilisesinin karnı tok sırtı pek köleleri veya Aristokrat olan bilim adamları, kapitalizmle kilisenin ve sarayın\şatonun huzurlu ve emin atmosferi dışına kapitalist pazara çıkınca, aristokratlar artık entelektüel hobi ile uğraşamaz duruma gelince, kendilerini özgür bırakılan zenciler gibi boşlukta ve aynı anda ücretli\maaşlı köleliğin ilişkiler dünyasında kendilerine uygun yeri buldular. Artık kölelerin ve aristokrat aydınların hizmet etmeleri gereken güç yapısı farklılaşmıştı: Kapitalist üretim ve ilişkiler tarzını üretme işine koşuldular. Bu gönüllü görünen zorunlu köleliğe rağmen, Türkiye gibi ülkelerde sistem onları doyuracak ve memnun edecek kölelik gelirini üretmedi ve hoşnutsuz akademisyenler sistemden soğudular. Fakat aynı zamanda kendi relatif durumlarını kaybetme korkusuyla önemli bir kısmı kendini memnun olmadığı sistemle ek işlerden geçerek doyum sağlayıp yeniden-bağ kurdular. Sistemle memnun olmayan fakat sistemin değişmesinden korkanlar ise kendilerine önce bilimsel nesnellik ve şimdi ise post-modern globallik ve karşılıklı bağımlılık yaklaşımları, kültürelcilik gibi tanımlamalar içinde emin sığınak buldular.

Nesnellik insanların sevme kapasitesi kötürümleştği zaman kendilerine sundukları tesellidir. Nesnellik yansızlık değil, kendinden ve toplumdan yabancılaşmadır. Nesnellik kişinin sevmediği fakat karşı gelmediği bir dünya ile anlaşması, barış yapmasıdır. Nesnellik kişi statükodan koptuğu, fakat statükonun eleştiricileriyle

özdeştirilmekten çekindiği zaman ve anlamlı alternatifler kadar toplumsal gerçeklerden ayrıldığı zaman yükselir. Nesnellik savı kişiyi içsel sığınağın zayıflığını kurallaştırılmış uzaklık üstünlüğüne dönüştürür. Nesnellik yabancılaşmış ve siyasal bakımdan yersiz yurtsuz olanların ideolojisidir Gouldner (1970 : 103). Bu “nesnel” kişiler toplumsal statükonun sınırları içinde iş görürler. Gouldner açıkça belirtilmese de nesnellik taslayan aydınların gerçekte toplumdaki egemen ilişkilerin ve görüşün temsilcileri olmadığını savunmak oldukça zordur.

Dilin Kötü Kullanımı

Dilin ve sözün kötü veya yanlış kullanımının etkisinin gerçeğin çok üstüne taşınması ve mitleştirilmesi, dille\sözle yürütülen bir ilişkiyi biçimlendirdiği iddiası sadece günümüzdeki post-modern dil bilimciler (özellikle semiotikçiler) içermez. Özellikle dilden geçerek maaşlarını ücretlerini elde eden yeni post-şarlatanlığın savunucuları böylece sadece bir egemen ilişkiler yapısını olduğundan farklı göstermekle kalmazlar, aynı zamanda insan gerçeğine bakışı ve insan gerçeğini anlamayı insanın yarattığına veya kullandığına indirgeyerek ve bu indirgenenin birincil ve en son belirleyici olduğunu belirterek idealist (fikirlerden geçerek insanın beyninden geçerek) abartmayı sürdürürler. Bu şarlatanlık egemen güçler tarafından desteklendiği için felsefe ve sosyal bilimler olarak korunur ve aktarılır. Böylece sadece örneğin egemeni egemen için inceleyen ve açıklayanlar felsefe ve sosyal bilim tarihini doldururlar. Bu şarlatanlık sadece kendi egemenliğini güçten geçerek yaratılan ve desteklenen intersubjektifliği nesnel olarak sunup sürdürmekle kalmaz, aynı zamanda kendi kontrollü alternatiflerini yaratır ve tutarlar. Tehlikeli alternatifleri ya yok sayarlar ya da geçersiz ilan ederler. Böylece, dil ile iletişimi yapan (kitap

satan, konuşmalar yapan, gazetecilik yapan, öğretim üyesi olan egemen şarlatanlık) “aydın” hem kendi pozisyonunun (ekonomik durumu ve statüsünü) korumak hem de kendisinin bu koşulunu yaratan yapıyı desteklemek için (a) dili (ifadeyi, söylem biçimini) egemen belirleyici olarak sunarlar, (b) bu yolla, gerçek belirleyiciler ya görünmez ya “sonuç’ olarak sunulur (c) metafizik anlatım bilim dışına itilirken, ondan boşaltılan yere “bilimsellik” adıyla, kendileri yerleşirler, (d) onların yaklaşımını bilinç yönetimi stratejisi veya idealist tersine döndürme olarak betimleyenleri ekonomik indirgemecilikle tanımlayarak kaçış elde etmeye çalışırlar, (e) alternatif olarak, kendi idealist varsayımları kabul ederler (örneğin post modern durum farklılaşması), (f) kendilerini güncel, en gelişmiş, en iyi olarak tanımlarken, doktrinlerini geçmiş, totalleştirilen, gibi çeşitli nitelermelerle geçersiz ilan ederler.

Bilimsel hatada (fallacy) en yaygın kullanılan ikna etme ve geçerlilik kazanma yöntemi, bazı otoritelere dayanmaktır. Türkiye gibi az gelişmiş entelektüel çevrelerde, otoriteye dayanma o deli ileri gider ki “akademik” olarak sunulan her şey derleme, toplama ve ard arda otoritelerin dediğini sıralama olur. Daha da kötüsü yazanın kimliği olmaz, bu kimlik otoritelerden geçerek kurulur. Eğer otoriteye dayanılmazsa (örneğin metin içi alıntılar yoksa veya azsa) ve yazar kendi kimliğini öne sürüyorsa, az gelişmişliğin aşağılık duygusundaki egemen yapısı harekete geçip, bu “kendi kimliği” geçersiz, yetersiz ilan eder.

Benzer otoriteye sığınmayı dil ile ilgili açıklamalarda da görürüz. Az gelişmişlerin hemen hepsi dil bilimciler, semiotikçiler ve Fiske gibi iletişim otoritelerini yaygın bir şekilde kullanırlar.

Dilin yanlış veya kötü kullanımı sadece sosyal çözülmenin değil, aynı zamanda ahlaksızlığın en büyük kaynağı olarak sunulur. Elbette, günümüzde etkili iletişim” ve ‘güzel konuşma’ gibi eğitim ve seminerler “siyasal, ekonomik çıkarları gerçekleştirme amaçlı yönetime yardım amaçlı girişimlerin başlangıcı yeni değildir. Konfüçyüsten Aristoya, Makyavelliye ve günümüzün iletişim ve yönetim gurularına kadar “zengin” bir tarihi geçmişe dayanır. Konfüçyüse göre bir yöneticinin (siyasal liderin) en önde gelen görevinin doğru terminolojiyi kurmasıdır. Eğer terminoloji kurulamaz ve sürdürülemezse, ibadet ve sosyal ilişkinin uygun biçimleri kurulamaz. Eğer uygun ibadet ve sosyal ilişki kurulamazsa, ülkedeki yasar adalet çöker, başarısız olur. Yasal adalet çöktüğünde, insanlar ne yapacaklarını veya ne yapmayacaklarını bilemezler.

Yirmibeşyüzyıl önce Konfucyus görüldüğü gibi dilin uygun kullanımını beynin uygun alışkanlığına ve bu ikisini de temel ahlaksal ve sosyal düzenin tutulmasına bağlar. Dolayısıyla, Konfucyus için barış ve düzen yasalara değil, dilin uygun kullanımına bağlıdır. Dolayısıyla, dilsel biçim sosyal biçimin belirleyicisi olur. Günümüzde bu belirleme dilin dışında hiçbir gerçek olmadığı iddiasıyla, toplumsal yaşamın ve insan gerçeğinin tümüne taşınır. Böylece, sosyal gerçek ilişkiler düzeni ve bu düzenin işleyişinden değil, bu ilişkiler hakkındaki dilden geçerek, dil dışında hiçbir gerçeğin olmadığı ileri sürülerek yapılır. Böylece dil ilişkileri ve faaliyetleri ve şeyleri ifade etme aracı olmanın çok ötesine taşınır. Dil insan gerçeğini çeşitli biçimde anlamlandırma aracı olma niteliğinin ötesinde, insan gerçeğini belirleyen etken (bağımsız değişken) olur. Bunun üzerinde “felsefe” yaparak. Dil ile ekmek üretilmeyeceğini, ş yerindeki sömürüyü, maaşlı\ücretli kölelerin ücretlerini artıranın veya asgari seviyede tutanın “dil” olmadığı gerçeğini anlam yeteneğini yitirirler. Seni işten kovdum denildiği için ve bu cümlenin anlamı nedeniyle insan işini yitirmez; bu cümle veya söylem insanın işten kovulmasını belirlemez. Bu cümle patron ve çalışan

ilişkinin anlamının iletişimini düzenleyen bir araçtır. İlişki belirlemez, düzenlemez, yönlendirmez, yaratmaz veya son vermez. Bütün bunları belli amaçlarına ulaşmak için etkinliklerde bulunan insan dil aracılığıyla yapar.

Dilin kötü kullanımını mistikleştirme, diğer otoritelerde de vardır. Örneğin İncil’de yönetim ilişkisini “evet veya hayır” seçenekleri içinde “dilin uygun kullanımıyla” sınırlar ve bunların dışındaki kullanımı “ilk ahlaksızlı” olarak niteler. Sosyal çözülmeyi ise farklı diller yaratarak “birbirini anlamasınlar” cezasıyla betimler. Farklı diller insanların birbirini anlamaması için tanrı tarafından insana verilen ceza olur.

Dikkat edilirse, İncildeki korku verilen doğru ve onun tasvip edilen alternatifi dışındaki olasılıklar ahlak dışı ve sosyal çözülmeye getiren etken olarak sunulmaktadır. Böylece egemen dil ve bu dil de aracılığıyla yürütülen egemenlik korunmaya çalışılmaktadır.

“Uygun ve iyi dil ihmal edildiğinde, aynı zamanda kötü işler de çıkmaya başlar” (p. vii) sözüyle ortaya atılan belirleyicilik, uygun ve iyi dilin imal edilmesinin başlangıcının (nedeninin) “iyi veya ahlaklı “düşünce” pratiği veya alışkanlığı olmadığını ihmal ederler. Uygun ve iyi dilin olmadığı, ahlaklı düşünce pratiğinin yoksun olduğu ortamı yaratan dil değil, o ortamdaki ilişkilerin doğasıdır ve bu ilişkiler de dilsel yapının öğeleri arasındaki ilişkiler değil, insanlar arası ilişkilerdir. Bu doğa nedeniyle bir köle, hayat kadını, efendi, kapitalist ve işçi gibi kavramlar ve bu kavramların kullanıldığı dil karakteri vardır. Köle kavramı olduğu için köle ve kölelik gerçeği yoktur. Kölelik ve köle olduğu için köle kavramı vardır. Köle kelimesi olmazsa, kölelik olmaz gibi bir varsayım, ancak dilsel saptayıcılığın temelsiz bir hipotezi olabilir. Köle kelimesinin olmaması belli bir yer ve zamanda “ köle” kelimesini üreten bir ilişkinin ya olmadığı anlamındadır ya da bu ilişkinin var olduğu, fakat ilişkinin egemen dilden geçerek farklı bir şekilde (örneğin çalışma özgürlüğü, fırsat eşitliği, eşitlik gibi) anlam yüklendiğidir.

Köleyi ve kölelik düzeninin yaratan dil değil, materyal ilişkiler gerçeğidir. Bu materyal ilişkiler gerçeği, dilden geçerek köleyi “özgür birey” ve köleliği “demokrasi” olarak sunulabilir (ve sunulmaktadır). Bu sunumla, özgür ve demokrat bir düzen yaratılmaz, özgür ve demokratik düzen imajı yaratarak kölelik düzeni desteklenir ve sürdürülür. Dilden geçerek yaşanan ve yaşatılan gerçek bir ideolojik egemenliği (ve mücadeleyi) ve materyal ilişkileri destekler (veya eleştirir).

Dilin kullanımı sadece akademik alanda, kitaplarda, gazetede ve televizyondaki “söylemlerle” sınırlı değildir. Bu sınırlı çerçevedeki söylemlere bakıldığında, dilin materyal ilişkilerle bağının koparıldığı, bu bağın görülmez olduğu ve bilinç yönetimi işlevinin öne çıktığını görürüz. Daha kötüsü bu sınırlı çerçeveler içinde kalındığında “bu söylemlerle” dilin saptayıcılığı görünümünün güç kazandığını görürüz. İnsanların günlük yaşamı bu çerçeveler merkezinde dönmez. Dil insanın kendini ve çevresini üretiminin her anında vardır. Üretimin yapılabilmesi ve üretim ilişkilerinin¹ gerçekleşebilmesi için iletişim zorunludur ve dille, özellikle günlük rutinleri (ve rituelleri) sözlü ve sözsüz işlemlerle gerçekleştirme egemen tarzıdır. İşte bu alanlarda iş, iletişim ve dil arasındaki bağda belirleyici olan işin örgütlenmiş doğasıdır. İletişimden geçerek halkla ilişkiler ve propagandayla yaratılmaya çalışılan imajlarla amaçlanan işin doğasını etkilemek veya değiştirmek değil, işte çıktının artırılmasıdır. Dilin de kullanıldığı imajlarla bilinç yönetimi yoluyla çalışanlara psikolojik doyum ve hayali memnuniyet verilirken, halkla ilişkiler firmaları ve iş sahipleri artan çıktıyla zenginleşirler. Bu bağlamda dil örgütlü yapıyı belirlemiyor veya değiştirmiyor, dil kullanılarak örgütlü yapının fonksiyonelliği artırılmaya çalışılmaktadır. Dilin

¹ Burada üretim kavramı insanın ve toplumunun üretimi anlamına kullanılmaktadır; Bu nedenle üretim, dağıtım ve tüketimi de içerir bir şekilde kullanıldı.

belirleyiciliği, materyal ilişkiler tarafından belirlenmişin adlandırılması ve anlamlandırılması, imaj sahtekârlığının biçimlendirilmesi ve bilinçlerin yönetiminde etken bir şekilde kullanılması çerçeveleri içinde kalır.

Dil insanın dışında, insandan ayrı, insanın üstünde bir varlığa sahip değildir. Dil insana aittir ve insanındır. Dil insana bir şey yapmaz. Dille kendisi ve çevresi için kendine ve çevresine insan bir şeyler yapar ve yaptırır.

Dilin “insanı veya toplumu belirlemesi” veya “dil dışında bir gerçeğin olmaması” ancak ve ancak toplumsal üretim ilişkileri bağlamında ele alınırsa anlamlı bir gerçeğe yaklaşma getirir. Aksi takdirde, genel insan gerçeğinden uzaklaşmayı getirirken, elbette bazı özel insanlara oldukça önemli ekonomik ve sosyo-psikolojik faydalar getirir.²

Dille materyal düzenin materyal ve materyal olmayan insan gerçekleri tanımlanır. Bu tanımlamayla ya egemen gerçek desteklenir ve meşrulaştırılır, ya da egemene alternatif betimlemeler getirilir. Dilin bu tanımlamalarından geçerek ve bu tanımlamalar diğer tanımlamalar ve ilişkilerle desteklenerek bilinçlenmesi sağlanır. Dil pratik bilinçtir ve dil ile insanın desteklediği/eleştirdiği gerçeği yeniden üretirken aynı zamanda dilin kendi varlık biçimini de korur.

² Dil ve söylem içinde kendini bulan birileri (kendini bulmayı afyonla kendini bulma anlamına da alın) kendilerini dil ve söylem içinde ürettikleri için (ve bu sırada maaş veya ücret aldıkları için) elbette dünya onlara “ne yapıyorlarsa o kendilerini dil ve söylem içinde ürettikleri için (ve bu sırada maaş veya ücret aldıkları için) elbette dünya onlara “ne yapıyorlarsa öyle” olarak görünür. Bu kişiler dilden geçerek üretim yaptıkları ve üretildikleri (ve bu yolla materyali elde ettiklerini çeşitli nedenlerle unuttukları) için, kaçınılmaz olarak kendilerini ve ürettiklerini korumak için dilsel belirleyiciliğe sarılırlar.

Özgürlük ve aydınlanmanın da kötü ve uygun olmayan dili “düzeltici” olmadığı belirtilir. Örneğin G. Sorrel dilin kurnazca kullanımı, "yumuşak safsata" ve bilimsel söylemlerin çeşitliliği nedeniyle, birçok akıllı kişinin gerçekleri görmesi engellenmektedir. İnsanlık fikirler yerine, mantık yerine, şatafatlı sözlerin sihirli gücü, sloganlar ve kimsenin menşeiini düşünmediği doğmalar ile yönetilmektedirler (1973:viii).

Elbette dil aracılığıyla, yardımıyla yaratılan “sağırılık” ve duyarsızlıkta, insan faaliyetlerine çeşitli kılıflar giydirilir ve paketlemeler yapılır. İnsanları ücretli-maaşlı kölelik durumuna düşüren en gelişmiş kölelik sistemini demokrasi, özgürlük, serbest pazar gibi niteliklemlerle sunulması; Viet Cong köylerinde insanların sürülmesinin ve öldürülmesinin “pasifikasyon” olarak sunulması; farklı kültür ve geleneklerin olduğu bir yerdeki farklılıkları belirtenlerin “bölücü” gibi niteliklemlerle ifade edilmesi elbette bilinçlerin şekillenmesinde oldukça etken bir rol oynayabilir. Fakat bilinç şekillendirilmesiyle, bir kelimenin anlamlandırılmasından geçerek ifade edilen gerçek, ne asıl gerçek ne de ondan bağımsız bir yapıya sahip sahte gerçektir. Kelimeye yüklenen gerçek, bir pratiğin bilinçten geçerek ne ve nasıl onduğunun anlatımıdır. Bu anlatımın gerçeği o anlatımı kuran insanın ve benzerlerinin gerçeğidir. Bu gerçek yansıttığı kendi ve kendinin de içinde bulunduğu insan gerçeğinin tümüne yakın “aslı” veya tümünden çok uzak “sahtesi” olabilir. Dil ile anlamlandırılmayan bir gerçeğin olmadığı iddiası geçersizdir, çünkü en azından, dış dünyanın ve insan ilişkilerinin varlığı veya yokluğu, o dış dünya ve insan ilişkisini adlandıran ve anlamlandıran bir dilsel ifadenin varlığına bağlı değildir. Bir “taş” bizim onun varlığını “taş” kelimesiyle ifade edilmesi sonucu var olmaz: Biz onu tanımadan önce de, tanısak da, tanımasak da, adlandırsak da adlandırmazsak da vardır. Bir masanın varlığı, onu anlamlandıran

kelimenin varlığına değil, masayı yapan emeğin, amacın, becerinin, gereksinimin ve bu gereksinime karşılık veren masa yapma faaliyetinin bir sonucudur. Dilin değil. Masayı yapan, masa kelimesi değil, ürettiğini “masa” olarak niteleyen insandır.³

Bir “tokatı” tokat yapan kelimenin kendisi değil, ilişkinin neliğidir. Tokat kelimesi o ilişkiyi belirlemez, sadece ilişkiyi anlamlandırmak için adlandırır. Tokat kelimesinin herkes için farklı olduğu, aynı olmadığı kelimenin doğasından değil, ilişkinin yer ve zamana bağımlı ilişkisel doğasından dolayıdır. Anlamlandırmanın çeşitliliği “tokat” kavramını anlamlandırmada demokrasi ve çoğulculuk olduğunu, insanların anlamlandırma özgürlüğüne sahip olduğunu, “endless semiosis” denen soncasız dillendirmeyi anlatmaz. Anlamlandırma çeşitliliği yer ve zaman içindeki ve yer ve zamanlar arasındaki bağlam farklılıklarının sonucudur.⁴

³ Masanın renginin hakikaten bizim söylediğimiz renk olup olmadığını ve hatta masanın bizim algımız ötesinde varlığını tartışan “felsefeyi” (skepticism) önce doğru anlamak gerekir. Masanın rengine “kırmızı” denilmesi kültür bağımlıdır; bu ‘mırmızı’ da olabilirdi. Kırmızı olarak adlandırdığımızı, mırmızı olarak adlandırırsak, o kırmızı ile mırmızının işaret ettiği renk farklı mı olurdu? Öte yandan, köleliğin özgürlük değil de kölelik olarak adlandırılması, o sistemi özgürlük veya kölelik sistemi mi yapardı? Bir ırksal azınlığın veya bir savaşın yok sayılması, o ırkın ve savaşın olmadığını mı anlatır? Var olanın yok olduğuna inanma, var olanın varlığını ortadan kaldırır mı? “Benim için yoksun” denildiğinde, o denilen kişi hakikaten yok mu olur? Tanımamak yokluğu mu yoksa bir ilişki tarzını mı ifade eder?

⁴ Bağlamın amaç, duygular, hesaplar, tarih, teknoloji, geçmiş, şimdi gibi oldukça kapsamlı öğelere sahip olduğu hakkında bilgi için benim web sayfamdaki yeni iletişime giriş kitabının ilk bölümüne bakınız.

Var olana bakıp, dokunup, koklayıp, onun varlığını soruşturmak ve bu soruşturmayı dilsel sentaks, semantics ve semiotics yapılar ve yaklaşımlarla yapmak, dilsel yapıları ve anlatımı anlama ötesinde, oldukça geçersiz bir gerçeği bulma çabasıdır. Var olan bir yapıdan (örneğin dilden ve düşünceden) hareket ederek onun varlığının meşruluğunu ispatlama girişimi, belli ölçüde ve belli amaçlar için faydalıdır. Yok olanın varlığını, olmayandan hareket ederek olmayanın varlığını kanıtlama diye birşey olamayacağı için, ancak var olandan hareketle teolojik ve efsanelerle var olmayanlar da yaratılır ve dile sokulur. Bu var olmayanlar ve var olmayanlar için yaratılan dil de yaratanın egemenlik ve mücadele koşullarının metafiziğe veya yarınlara uzatılmış korkularının, beklentilerinin, umutlarının ve umutsuzluklarının kurgusal yansımalarıdır. Yoktan var edilişle birlikte, yokluk varlıkla yer değiştirir. Bu yer değiştirmede yokluk varlığa eklenebileceği gibi, var olanın tümünün veya bir biriminin yerini alabilir. Bilinmeyen, yokluk isimsizdir, çünkü isim vermek ve anlamlandırmak için materyalleşmemiştir veya soyut bir şekilde materyalleştirilmemiştir.

Günümüzde özellikle “yapısalcılar” post-yapısalcılar,” kültürelciler ve semiotikcilerin belli yaklaşımlarıyla gelen akademisyenler kadar belki de hiç kimse, insan faaliyetlerini ve dili anlaşılır bir biçimde açıklamada, bu denli kasıtlı olarak anlaşılmaz olmamıştır; bu denli anlaşılabilirlikten ve açıklamaktan uzaklaşmamışlardır; dili bu denli katliam uğratmamışlar ve iğfal etmemişlerdir.⁵ Bu aydınlar/entelektüeller

⁵ Burada ben ifade, üslup, tarz, ve anlatım nedeniyle, yazarın anlaşılır olmak için verdiği bütün çabalara rağmen anlaşılmaz olması; ifade bozukluğu ve anlatım yetersizliğinden bahsetmiyorum. Kasıtlı olarak yapılan karmaşıklık ve anlaşılmazlıktan; mitleştirmeden bahsediyorum.

kendi yarattıkları kavramlar ve anlatımlar ve anlaşılmalıklar içindeki hapsedilmişliklerine bakıp, kendi basitliklerindeki karmaşıklılaştırılmış gerçeklerini insanlığın gerçekleri olarak sunmaktadır. Bu sunumla kendilerini kendi dilleriyle "victimize" etmektedirler.

İnsan ilişkisi ve iletişimi dile indirgendiğinde, kaçınılmaz olarak, insan çatışmalarının kaynağı dilin kullanımında aranır (örneğin Buber ve semantiks ve semiotikle uğraşanların çoğu): "İnsanlar ne demek istediğini söylemezler ve söylediklerini yapmazlar" (1973:viii). Bu sözde, insanın sözle ifade ettiği gerçekle praksisle (sözsel olmayan davranışla) ifade ettiği gerçek arasındaki uyumsuzluk, örtüşmeme vurgulanmaktadır. Bu durumda sadece dilsel ifadenin neden öyle sunulduğu değil aynı zamanda praksis neden öyle olduğu araştırılmalı ve ikisi arasındaki örtüşmemenin nedeni canlı insanın canlı ilişkiler dünyasındaki koşullarda ve bağlamda aranmalıdır. İçtenlikle çevreci görüşünü sözleriyle ifade eden bir insanın, çalıştığı yerde çevrenin kirletilmesine katılması arasındaki uyumsuzluk ancak bu şekilde anlaşılabilir. Dilin buradaki kullanımını (belli amaçlar nedeniyle) kötü olabileceği gibi (etikten yoksunluk), kişinin inancını yansıtmaya bağlamında doğru ve uygun olabilir (etikli sözsel ifade). Her durumda, dili kullanım nedeni ve ifadenin etikle olan bağı dilsel ifadenin kendi yapısal özelliklerine bakılarak yapılarak insan gerçeği saptanamaz.

Dilin uygun olmayan veya kötü kullanımını ancak çok özel durumlarda çatışmanın kaynağı olabilir. Örneğin küfretme ve hakaret etme çatışmanın nedeni olabilir. Fakat küfür ve hakaret etmek için ilişkinin bu tür ifadeyi gerektirecek tarzı getirecek bir doğaya sahip olması veya herhangi bir nedenle buna dönüşmesi gerekir. Dolayısıyla, "durup dururken" dilin kendiliğinden çatışma kaynağı olması olasılığı çok azdır,

çünkü insan dilini amaçlı ilişkisini gerçekleştirmek için kullanır ve en dikkatsiz görüldüğü durumda bile dilin kullanımında dikkatlidir.

Çoğu kez dili, yanlış anlama veya yanlış anlamlandırma çatışmanın kaynağı olarak sunulur. Kişiler arası veya kültürler arası iletişim uzmanlığı adı altında para kazananlar için bu iddia oldukça görevsel olabilir, fakat akademik anlamda geçerliliği oldukça az olan bir iddiadır. Çatışmalar çoğu kez yanlış anlamadan veya “iletişimsizlik” veya empatiksizlik gibi uydurulardan kaynaklanmaz. Tam aksine, çatışmada çoğu kez çok iyi anlama, iletişim ve empati vardır. Çok iyi anladığı için kızar ve öfkelenir. Empati kurup ne denli anlayışsız, bencil veya çıkarıcı olduğu sonucuna vardığı için köpürür. Grevler yanlış anlamamanın değil, çok iyi anlamamanın sonucudur. Pazarlık masasını lokavt yapma tehdidiyle terk eden sermayenin temsilcisi bunu yanlış anladığı veya iletişimsizlik nedeniyle yapmaz, hem kendi çıkarını ve amacını hem de diğer tarafın çıkarını ve amacını çok iyi anladığı için yapar.⁶

Özlüce çatışmanın kaynağı dil veya söz değildir; dil veya söz çatışma yaratmak, çatışmayı şiddetlendirmek veya sürdürmek için kullanılabilir. Çatışmanın kaynağı dil

⁶ Eminim şimdi “empati” kavramının iletişim uzmanı denen şarlatanlar tarafından kullanım biçimiyle, gerçek insan ilişkilerindeki kullanım biçiminin ne denli farklı olduğu hakkında bazı ip uçları verdim sayılır. “Arkadaşını kendine yakın tut, fakat düşmanını daha da yakın” özünün en etkin bir şekilde gerçekleşmesi “empati” ile olur. Empati sempati değildir. Polis empati kurduğunda, örneğin nasıl korkutacağını ve yıldıracağını öğrenerek iletişim stratejisini ona göre hazırlar ve uygular. Askerin düşman askeriyle empati kurması “onu anlaması ve taktir etmesi” olursa, işini yapamaz ve empati kurduğu düşman askeri tarafından öldürülür.

değil, insanların birbiriyle olan ilişkisindeki amaçlar, istekler, duygular, beklentiler vb. üzerindeki uyuşmazlık, aykırılık, farklılık ve örtüşmemedir. Dil bu durumu yaratmaz; fakat bu durumu yaratmak, teşvik etmek, iyiye veya kötüye doğru gitmesini sağlamak için kullanılır.

Çatışmada aslında uygun olmayan şey dil ve iletişim değildir; aksine çatışmaya uygun olan şey dil ve iletişim tarzıdır. Ancak bu uygun dille ve iletişimle çatışma başlatılabilir, sürdürülebilir veya çözümlenebilir. Kullanılan dil kötü olsa bile amaçlı olarak seçilmişin işlevselliğine sahiptir. Uygun olmayan dil, etik veya ahlak konusunu su yüzüne çıkartan veya amaca fonksiyonel olmayan dildir. Birincisinde, etikle ilgili uygun olmama veya kötü dilde, dili kullananın bilinçli seçimi vardır. İkincisinde, amaca uygun olmayanda herhangi bir nedenle beceriksizlik, aylaklık, amatörlük vb vardır.

“Öldürme” veya “sevme” kelimeleri yanlış veya kötü kullanıldığında, amaçla ilişkili yanlış ve kötü kullanma vardır. Bu durumda etiği, kötüyü ve yanlış belirleyen kelimeler değil, kelimeleri seçimsel olarak kullanan insanın kendisidir.

Bir işyerinde, fabrikada, üretim, dağıtım, satış ve tüketim yapılan yerin örgütlenişi, neyin nerede ve nasıl yapılacağını belirleyen dil değildir. Dil ve dili “becerikli olarak” kullanan bir insan, bu işleri dilin belirlemesiyle yapmaz, yapamaz. Devletin baskıcı gücü olarak betimlenen polisin dili işkence, basınçlı su ve copla ilgilidir. Polisin söylediği veya söyleyeceği söz işkencecinin ve copleyıcının kendisini haklı çıkarışı olacaktır. Bu haklı çıkarış ne işkence aletini ne de copu biçimlendirir. İşkencecinin dilini biçimlendiren onun neyi neden nasıl yaptığıdır (işkenceci kültürü). Dil ile pratikler öğretilerek işkenceci yetiştirilir. Dil faaliyeti öğrenme ve aktarma aracıdır. Yetişen işkenceciyi yapan dil değil, o dilin yetiştiği ve kullanıldığı ilişkiler düzenidir. Bu ilişkilerde sürekli coplama olduğu ve sürekli coplama konuşulduğu için, sanki dil

belirdikten sonra, insani belirliyor görünür. Dilin insani belirleme görünümü, belli etkiliklerin ve ilişkilerin egemen yapısında günlük işlerin, konuşmaların, tartışmaların, övünmelerin, o faaliyet yapısını destekleyen çerçeveler içinde olmasındandır. Polis herks gibi elbette kendi günlük yaşam ilişkileriyle ilgili konuşmalar yapacaktır. Bu konuşmalar elbette kendi yaşam deneyimlerinden kaynaklanacak ve onlarla ilişkili olacaktır. Dolayısıyla polisin dili deneyimlerinin dili olacaktır ve sanki polisi ve polisin dünyasını biçimlendiriyor görünecektir.

Bu oldukça uygun bir dildir. Fakat bu uygunluktaki etik veya ahlak nerede durmaktadır? Bu etik kimin ve neyin etiğidir? Polis İlişkiler Cemiyetinin (uyduruyorum bu cemiyeti) etik ilkeleri hakikaten evrensel insan hakları ilkelerini mi yoksa polisin halkla ilişkilerinin halkla ilişkilerini mi anlatır? Bu son sözle birlikte, bir etik sorunu daha ortaya çıkar: Halkla ilişkilerin halkla ilişkilerini yapan Halkla İlişkiler Cemiyetlerinin etiği nasıl bir etik?

Dilin kötü kullanımının (kötüye kullanım değil) nedeni, çünkü bizim ahlakımız iletişim ahlakı değil ilişki ahlakı olduğundandır. Katliam, kötülük, nefret, haksızlık ve adaletsizliğin kötü olduğunu biliriz. Bunlar belli ilişkileri anlatırlar. Eğer katliam olan bir ilişkiyi pasifikasyon, haksızlığı haklılık, yanlışlığı doğru, adaletsizliği adalet, eşitsizliği eşitlik, köleliği demokrasi olarak isimlendirirsek, bu isimlere rağmen, bu şeylere bağlı olan yapılanlar doğru mu yoksa yanlış mi olarak nitelenmelidir? Aşk, sevgi, dostluk diyerek birini kandırma ilişkisi (dost kazığı) doğru mudur? Sevmezken seviyorum demek, hoşlanmazken hoşlanıyor görünmek doğru mu? Dikkat edilirse bu gibi sorularda doğru ve dolayısıyla etik kavramı evrensel bir doğru ve etik varsayımından hareket edilerek yapılmaktadır. Burada ciddi bir sorun ortaya çıkmaktadır: Evrensel doğru ve etik nedir? Hele doğru ve etik konusunda kimin doğrusu ve kimin etiği diye sordugumuzda, evrensellik her yerde geçerli, doğal gibi çağrışımları getirme

karakterini yitirip egemen olan anlamına gelmektedir. “Dost kazığı” atanın doğrusu ve etiği dost kazığı doğrusu ve etiğidir. Dost kazığı yiyenin doğrusu ve etiği dost kazığına olan karşıtlığı anlatır. Hele evrensel doğru “Coca Cola her yerde içiliyor, o halde evrenseldir” çıkarsamasıyla karşılaşıldığında, ço daha ilginç bir hal alır. Coca Colanın dünyada her yerde tercih edilmesi ve sevilmesi, onu evrensel doğru ve onun üretim ve tüketim etiğini evrensel mi yapar? Bu evrenselliğinde Coca Cola firmasının üretimini Amerika’dan “kaçan firmalar” (runaway shops) gibi Amerika dışında yapması ve ücretleri yerel ücretlere göre düşük tutması, fazla mesai vb vermemesi onu doğru\yanlış ve etikli\etiksiz mi yapar?

Çözüm sunumu

Etik kavramında olduğu gibi çözüm konusunda da sorun vardır. Çözüm özellikle günümüzde moda olan şekliyle, iletişimsizliğe, iletişim çökmesine, empati yoksunluğuna çareler biçiminde olur; daha iyi, daha etkili, becerili, empatili, niceliksel olarak çok iletişime gereksinim içinde sunulur.

Böylece iletişimi artırırsak, empati kurarsak, beceri geliştirecek, iyi iletişimsek, iletişimsizliğe son vererek herşey yoluna girer. Daha evvelce de belirtildiği gibi, çatışmadaki insanlar birbirini tanımayandan çok tanıyandır; sevmeyenden çok seven veya sevdiğini sanandır; bilmeyenden çok bilendir.

İletişimin nicel artışının doğruyu ve etikliyi getireceği ve kuracağı oldukça iyimser bir beklentidir.

İcel çokluk yerine, nitel olarak “iletişimde olmak” gerektiği öne sürülür. İletişimde bulunmak kesinlikle ideal veya beklenen uyumu ve doyumu sağlamayı garantilemez.

Dil elbette sadece basit bir araç değildir. Dil sadece basit bir şekilde araç değildir ve ara olarak bir ilişkiyi, şeyi veya faaliyeti isimlendirmez veya anlatmaz. Bir kez o faaliyet, şey veya ilişki dil ile anlamlandırıldıktan sonra, bu dilin kullanım şekli ve anlatmada kullanım biçimiyle bilinç yönetimi aracı biçimine dönüştürülür. Artık bir masa insan emeği ve teknoloji tarafından biçimlendirilmiş bir fiziksel kullanım maddesi olmaktan çıkar sosyal ilişkiler içinde. Masa hem ekonomik, hem kültürel hem de psikolojik yapılar içinde masalık ötesinde anlamlarla yüklenir. Bir pencerenin perdesi pencereyle ışıklanan bir hapsedilmişlikteki (barınmadaki) dışla iç arasındaki görünmezliği sağlayan bir araç ötesinde, bu amaçla kullanılma ötesinde “komşunun görmesi ve kıskançlıktan çatlması” için alınır. Perde kelimesi dışla içi ayıran bir ayıraç yanında, bundan çok daha önemli olarak dıştaki onlar ile olan ilişkide beni/bizi anlatan bir gösterge, gösteri aracı olur. Bu yolla biz onların ne düşüneceğinden geçerek psikolojik doyum sağlarız. Dil (perde kelimesi) bu nedenle sadece perdeyi isimlendirmiyor, aynı zamanda ilişkideki insanın iç ve ilişkisel dünyasını belirliyor görünür. Fakat belirleyen aslında dili kullanarak bizleri ve onları, bizlerle onlar arasındaki bağları ve bu bağların dilerini yaratan insandır.

Bazılarına göre (1973:ix) hem nicelikselin nitelin yerini alması sonucu hem de insan iletişiminden çok fazla bekleme ve onu çok az anlama sonucu insanlık acı çekmeye devam etmektedir. Aslında insanlık iletişim içinde ve iletişimden geçerek biçimlenir. Dilin kullanımından geçerek ve dilin kullanımı içinde her birimiz insan olarak çıkarız. Bu bağlamda, Wittgenstein, Sapir, Whorf ve benzerleri oldukça ileri giderek dilimizin sınırının dünyamızın sınırı olduğunu belirtirler. Kendi özel dünyamız, yarattığımız dillerden geçerek ortaya çıkar. Kendimizin içinde bulunduğu sosyal dünyamız birbirimizle onun hakkında konuşma yoluyla biçimlenir. Dikkat edilirse dilin bu tür işlevselliği insan ilişkisinin görünen manifestolarına bakarak çıkartılmaktadır.

Bunu yaparken imal edilen şey bireyi ve içinde yaşadığı toplumu biçimlendirenin söylem biçimleri değil, bu söylem biçimlerini ortaya çıkartan örgütlü insan faaliyetleri ve bu örgütlülük ve faaliyetlerin altında yatan çıkarlardır.

Dil kullanımıyla kendini oluşturan yapıyı anlatır ve destekler. Aynı zamanda örgütlü faaliyet biçimi içinde bu biçimden çıkan karşıtlıklar ve bu karşıtlıkları betimleyen dil oluşur. Bir kez Egemenliğin ve mücadelenin dili oluştuktan sonra örgütlü faaliyetlerdeki gelişme ve değişime bağlı olarak gelişir ve değişir. Bu sırada, insan faaliyetlerinden çıkan ve insanı ve dışını anlamlandıran dil, bu anlamlandırmalardan geçerek insan bilincini, dolayısıyla insan insan dünyasını yaratıyor görünür.

Kralı ve krallığı biçimlendiren kral ve krallık söylemi değildir. Bu söylem biçiminin merkezinde yatan faktör insanın günlük yaşamını sürdürmek için faaliyetlerini örgütleme biçimidir. Söylem faaliyetler nasıl örgütlendi ve nasıl yürütülüyorsa, o örgütlenişin ve yürütülüşün söylemidir. Yani dilin biçimi bu örgütlenme ve işleyiş biçiminin ortaya çıkarttığı kendi dilidir. Bu dil de kendini oluşturan yapıyı betimler ve destekler. Aynı zamanda, örgütlü faaliyet biçimleri içinde bu biçimlerden çıkan karşıtlıklar ve bu karşıtlıkları betimleyen dil oluşur. Karşıtlığın dili egemenin dili ve sözlüğünde, egemenin bu karşıtlığı anlamlandırdığı şekilde biçimlendirilir. Bu biçimlendirmeyi yapan dilin kendisi değil, egemenin egemenliğini koruma çabasının bir sonucudur. Bir kez egemenliğin ve mücadelenin dili oluştuktan sonra, örgütlü faaliyetlerdeki gelişme ve değişime bağlı olarak geliştirilir ve değiştirilir. İnsan faaliyetinden çıkan ve insanı ve dışını anlamlandıran dil, bu anlamlandırmalardan geçerek insan bilincini, dolayısıyla insan dünyasını yaratıyor görünür. Aslında örneğin kapitalist dünyayı yaratan, kapitalistin egemen söylemi\ dili değil, egemen siyasal, kültürel ve ekonomik pazar yapısıdır. Bu pazarın egemen söylemiyle insan beyninde oluşan ve oluşturulan dünya, gerçek ve bilinç, dilin kendisi nedeniyle değil, bu

söylemin sunduğu materyal ilişkilerin düzenlenişi ve doğası nedeniyledir. Dille imajlar ve sahte umut ve hayaller yaratılabilmesi için, o hayallerin düşlenebileceği referans noktalarının ve çerçevelerinin olması gerekir. Cennetin vaadiyle yaratılan hayal dünyasının biçimi örgütlü insan dünyasında “nasibini almamışların,” bu dünyada nasipten yoksun bırakılmışların, nasip iddiasına onları nasipten yoksun bırakanların sunduğu işlevsel çözümdür. Dikkat edilirse, Cennet çözümü mülkiyet ve yaşam hakkı çözümüdür ve materyal ilişkiler temeline dayanır. Dille yaratılan imajlar ve psikolojik doyum dünyası kişilerin kendi sömürülerine katılmalarını kendilerinin desteklemelerini getirmesinin odak noktası dilin veya sahte bilincin kendisi değil, dilin ve sahte bilincin referans olarak kullandığı insan ilişkisi ve ilişkilerin doğasıdır. Dille yaratılan sahtelik yasanan gerçekle bağıntılı fonksiyonelliktir. Dolayısıyla sahteliğin temeli ve yaratılışı dilin kendi dünyasından değil, dili kullanan insanın kendi dünyasındandır. Modern ücretli/maaşlı köleyi ve bu köleliğin egemen ve mücadele bilincini yaratan, dilin yapısı veya sözün kendi değil, ücret politikalarını düzenleyen ve yürüten kapitalist mülkiyet yapısıdır. Dil bu yapıyı ortaya çıkartamaz, bu yapı kendine uygun dili çıkartır. Dilin teknolojinin, dolayısıyla bir topluluğun belli bir yer ve zamandaki yapısının, fonksiyonu olması, toplumun dil tarafından belirlendiğini değil, dilin topluluk tarafından belirlendiğini anlatır. Bir toplulukta zamanın sabah, öğle ve akşam gibi kavramlarla dillendirilmesi, bir diğerinde beş vakit namaza göre bölümlendirilmesi ve daha başka topluluklarda 24 saate göre dilimlere ayrılarak anlamlandırılması, dilin kendi doğasının farklılığından değil, dilin kendisinden değil, topluluğun kendini üretimindeki tarihsel yapısından kaynaklanır. Bir dilde “television” kavramının olmaması ve sonradan o dile bu kavramın “televizyon” olarak girmesi, bu dilin ilkel veya fakir veya yetersiz olan yapısından değildir. Bu dili yapılandıran topluluğun kendini üretmesinde “television” ile ilişkili üretimin yapılmamasındandır. Dil bir sosyal gereksinime verilen

cevaptir. Bu sosyal gereksinim bir başka topluluğun içinde gelişen bir gereksinimin yarattığı “television” ürününü ithal biçiminde yaratılırsa, bu ürün ve ürünle gelen üretim ilişkilerinin de dillendirilmesi gerekir. Bu dillendirmede “television” “televizyon” olur. Televizyon kelimesi üretim ilişkisi ve bu ilişkinin dünyasını yaratmaz. Televizyon olarak nitelenen bir aracın üretimi, dağıtımı ve kullanımıyla, bu kullanımın diğer toplumsal süreçlerle bağıyla ilişkili günlük faaliyetler bu faaliyetlerin dilini yaratır veya yaratılmışı ithal eder.

Dilin belirleyiciliği, bizim nasıl olduğumuz veya olmadığımız, iletişimde bulunmamız veya bulunmamamız gibi biçimlerde kendini gösterir. Bu belirleyiciliğe göre, örneğin eğer bireysel ve sosyal hastalıklar veya iyiler varsa, bu, kötü veya iyi dilin (dolayısıyla iletişimin) sonucudur. Bu nedenle, bu hastalıklara sadece bunları ortaya çıkaran nedenlerden daha çoğunu ekleyerek (örneğin daha çok halkla ilişkiler yaparak veya daha çok iletişimde bulunarak) çözüm getiremeyiz (1973:x). Dikkat edilirse, daha çok dillendir ve daha çok iletişimde bulun ki sorunlar çözülsün merkezli yaklaşımın çözüm olmadığı öne sürülmektedir. Asıl çözümün dilin niceliksel kullanım yoğunluğu (dolayısıyla iletişim ve ilişki sıklığı) değil, kullanım biçimi olduğu belirtilmektedir. Güzel, fakat dilin iyi veya kötü kullanışı (ve dolayısıyla etik, ahlak, uygunluk) gerçekte çözüm mü ve çözüm ise ne tür bir çözüm? Dilin neden öyle kullanıldığının, örneğin patron ile çalışanlar arasındaki ilişkide dilin neden öyle biçimlendiğini açıklamak gerekir. Bu açıklama da dilin semiyotik yapısında yatmaz, insan ilişkilerinin düzenlenmiş biçiminde yatar. Ancak materyal ilişkilerin karakteri ile dilin karakteri arasındaki bağlar incelenirse, bireysel ve sosyal hastalıkların kaynağının ne olduğuyla birlikte, bunun neden bazen dil olarak görüldüğü ve gösterildiği de ortaya çıkar. Kişisel ve sosyal hastalıklar dil ve kullanımıyla açıklandığında, bu hastalıkların asil çıkıp geldiği ve desteklendiği kaynakların yerini dilsel yapı ve dille söylem alır. Çözümler de

kaçınılmaz olarak bu çerçeveler içinde sıkıştırılır. Çözümler bu dilsel ifadelerin kötüden iyiye, uygunsuzdan uygun olana, etiksizden etikli olana dönüştürülmesiyle sağlanacağı ileri sürülür. Aslında burada aranan iyi ve uygun sonunda egemen olana uyma olarak ortaya çıkar.

İyi ve kötü dille bağıntılı bir diğer sorun kullanımın nasıl ilişkiyi belirleyeceği ve hatta nasıl yönlendireceğidir. Güzel, iyi, tatlı, sevgi dolu dil, güzeli, iyiyi, tatlıyı ve sevgiyi mi getirir? “tatlı dil yılanı deliğinden sana sarılması ve öpücük vermesi için mi yoksa sıkıp suyunu çıkarması veya ısırması için mi çıkarır? Sevgi istemeyene sevgi diliyle yaklaşmak sevgiyi yaratmaz. Çalışmamanın egemen olduğu ve çalışanın kiskanılıp dışlandığı bir ilişkiler ortamında, çalışmayla ilgili dil ve çalışan marjinalite itilir. Dil ikna olmak istemeyeni ikna edemez ve değişim istemeyen çevrede değişim dünyası yaratamaz. Dilin en başarılı kullanımı yaratılmış ve var olanı uyandırmada ve sömürmede ortaya çıkar.⁷

Dille pozitif vurgulamak ve negatif bir kenara itmek, başarı için ideal görünebilir. Dillin pozitif vurgulamayla yarattığı olumlu bilinç köleyi kölelikten azat mı eder? Ücret politikalarına etki ederek kendi kölelik ücretini tayinde söz sahibi mi yapar? Bardağın yarı dolu olduğunu söylemek, bardağın dolacağını veya boşalmayacağını garantiler mi? Kötüden bahsetmeyip, eşitlik ve insan haklarından konuşmak, eşitliği ve insan haklarını mı getirir? Bankaların hortumlandığı, zenginliklerin talan edildiği, bir ilişkiler düzeninde, hırsızın, bankacı, veya yatırımcı veya sanayici veya işveren veya bakan olarak nitelendiği yerde, dünyayı biçimlendiren hırsızlık düzeninin dili mi yoksa bu dilin paketlediği ilişki biçimi ve bu biçimden geçerek üretilen midir? Hırsıza bankacı veya sanayici demek, onu bankacı ve sanayici yapmaz, bankacılık ve sanayicilikten

⁷ Bunun için Klapper’in 1960’daki araştırma bulguları sonuçlarına bakınız.

geçerek işini yürüten hırsız yapar. Pozitif vurgulamak, bardağı yarı dolu olduğunu gülümsemeyle söylemek belki olumlu bir düşünce yapısının oluşmasına etki edebilir, fakat örgütlü yapının ilişkiler düzenini değiştirmek için en iyi şekliyle yeterli koşul değildir. Harlem’de oturan zencilerin ve varoşta işsiz oturan veya ancak aç karnını ekmekle doyurabilecek kadar bir ücretle çalışanın “pozitif vurgulaması” onları ne Harlemden ve varoştan kurtarır ne de ilişkiler yapısını bu pozitiflik nedeniyle değiştirir. Fakat pozitif vurgulama oldukça faydalı bir işlev görür: Egemen yapıya karşı tehlikeyi azaltır ve pozitif vurgulayanı azami biçimde sömürme olasılıklarını artırır.

Tatlı dilde elbette amaç yukarıdakinden farklı olarak iyi niyet, sevgi ve anlayış ortamı kurma olmayabilir. Örneğin, Makyavellinin Öğütlerindeki tatlı dilli amaç, bir ilişkinin dilden geçerek ve dil içinde düzenlenmesi mi yoksa, bir ilişkiyi yürütmede dilin arac olarak “uygun” bir şekilde kullanılması mı? Halkla ilişkilerin, propagandanın, seçim kampanyalarının dili çoğunlukla bu tur bir dildir.

Dil ve iletişimin kendisi yaşam sürdürme, kolaylaştırma ve geliştirme materyallerinin üretimini yapamaz. Dil ve iletişim insanın dünyasını çizmez ve insanın dünyası değildir. İnsanın kendini üretmesi ve dünyası dilin de içinde olduğu ve kullanıldığı faaliyetler bütününden geçerek biçimlenir ve gerçekleşir. Bu üretim biçimiyle, insan neyse o olur. Bu üretim biçimiyle dil üretilir ve dilin neliği ve nasıllığı, çizdiği dünya, bu biçimle olan nelik, nasıllık ve dünyadır. İnsanı yapanın dil olduğu iddiası, üretilmiş (dili) belirleyici faktör olarak ele alma yanlışlığından kaynaklanır. Dil sosyal faaliyetleri içinde üretilenle birlikte üretilir. Bu ürün kendini üretenin karakterlerini taşır. Kendini üreteni desteklemeyi aynı zamanda destekleyici anlatımlar, efsaneler, mitler ve uyduruların üretiminden geçerek yapar. Bu yapıyla yaratılan düşler dünyası yaşanan dünyanın varlık biçimleriyle var olan bir dünyadır.

Dilin üreten gibi görünmesi, aslında efsaneler, mitler, tarihler, ideolojik egemenlik ve mücadeleler üretimi materyal üretimle (örneğin yiyecek, içecek, kitap, gazete, dergi üretimiyle) birlikte, üretim biçimi ve bu biçimin ilişkileriyle üretilir. Bu üretim sırasında, örneğin “seni seviyorum” özü sevgi ilişkisini üretiyor görünebilir, fakat üretmez; üretilen veya üretilmesi umulan/amaçlanan ilişkiyi dillendirir. Bu dillendirme (iletişim) ilişkinin olmasının zorunlu koşuludur. Fakat ilişkinin doğasını belirleyen faktör “seni seviyorum” sözü değil, bu sözün bağlamındaki ilişkinin doğasıdır. Sözle sevgi üretimi yapılır, fakat sözün kendisi sevgi üretmez, çünkü sevgi üretiminin koşulu söz değildir. “Seni seviyorum” bir dünya yaratıp ona sınırlar çizemez. Sevgiyi belirleyen, içeriğini dolduran ve çerçevesini çizen dil ve iletişim değil, dil ve iletişimle yürütülen ve süregelen ve yeni eklemeler ve değişikliklerle biçimlenen sevgi kimliği (tercih edilen ürün) ve bu tercihlili ürünü ilişkiden geçerek üretme biçimidir. Dolayısıyla sevgi dünyasını dil belirlemediği gibi, sevgi dünyasındaki değişimleri de dil ortaya çıkartmaz. Aşkın devletin garantisıyla alınan evlilik cüzdanıyla (mülkiyet ilişkilerinin sahiplik tapusuyla) ölümünü başlatan ve kısa zamanda tabuta koyan evlilik ilişkisinde, “karı” sözüyle karılık ilişkisinin dayacağı yaratılmaz, fakat meşrulaştırılır. “Karı” sözünün yerini “eş” sözünün alması ilişkinin doğasının değişmesi nedeniyledir. Eş sözcüğü nedeniyle yeni bir ilişkiler dünyası gelmez. Hatta “eş” sözcüğü moda veya modern olduğu için seçilebilir, fakat eş sözcüğünün üretiminde belirlenen ilişkiler biçimi olmayabilir. Eş gene avrat veya karıdır.

Dil ve etik bağı

Dilin belirleyiciliği egemen olarak sunulduğunda, kaçınılmaz olarak diğer ideolojik görevsel uydurular ön plana geçer: Bunların günümüzde önde gelenleri etik ve ahlak

gibi kavramlardır. Bu kavramlar seks, ahlak, şiddet gibi diğer ilişkisel kavramlarla birleştirilerek kötü, uygunsuz dil betimlemesi yapılır. Bu betimlemeden geçerek, örneğin televizyon programları ve filmlerin çok daha ciddi içerik yükleri bir kenara itilip etik ve ahlak kıstaslarıyla yasaklama ve kontrol yoluna gidilir. Böylece dilsel belirleyicilikle gelen bir ideolojik yapı, kendine uygun bir diğer yapıyla (etik ve ahlak) desteklenip, tamamlanmaya çalışılır. Bu sırada elbette egemen üretim biçimi etik tartışmaları arasında kendini sürdürmeye devam eder. Örneğin halkla ilişkiler diye halkı imaj yapılandırma vb şekillerde isimlendirilen bilinçleri özü saklayan biçimi paketleme sahtekarlıklarıyla şekillendirme işi sürdürülürken, halkla ilişkiler okulları ve halkla ilişkiler cemiyetleri, bu imajla satış sahtekarlığını, halkla ilişkilerin halkla ilişkilerini ve propagandasını, halkla ilişkilerde “etik” ilkelerini sunarak ve etikle ilgili faaliyetler kurarak yaparlar. Halkla ilişkilerde sorun ve çözüm, faaliyetin doğasını idealleştirilmiş etik ilkeleri konusuna indirgeyerek sunulur. Böylece dil ve iletişim halkla ilişkilerde ilişkilerle yaratılmış bir dünyanın programlanmış söylemiyle satışını yapar. Burada dilin belirleyiciliği satışın başarısıyla sınırlıdır ve belirlenen de ilişkinin doğası değil ‘ilişkinin doğası hakkında’ olandır. Bu “ilişkinin doğası hakkında” olan ilişkinin nasıl olduğunu değiştirmez. Onun yerine “etik” tartışmaları ve ilkeleriyle değerlendirmeler yapılır. Etik ilkeleri ise kapitalist pazarda en başarılı olanların çalışma biçimlerinin (örneğin New York Times gazetesinin veya büyük tekellerin) ve Türkiye gibi ülkelerde ise Amerika’daki cemiyetlerin etik ilkeleridir.

Dil, etik ve İletişim

İletişimin kullanımı kişiler arası “ortaklaşalık” amacının ve sosyal düzeni sağlama olarak nitelenir. Eğer iki kişi arasında bir iletişim olacaksa, her birinin iletişim yapma

kapasitesine sahip olması gerekir. Dolayısıyla, kişiler arası iletişimin ön koşullarından biri kişinin kendi kendisiyle iletişimidir. İnsan iletişiminde benzersizleşmiş olan faktör, insanların birbiriyle konuşması ve dilin kullanılması değil, aynı zamanda birbiriyle ilişkideki insanların aynı anda kendi kendileriyle de iletişim ilişkilerinde bulunmasıdır. Hem kendi hem de diğerleriyle ilişkisinde neyi nasıl ve ne için yaptığı kullandığı dilin özelliğinden çok öte, bireysel bilincin ve ilişkinin belirleyici doğasının karakterini yansıtır. Kahlil Gibran'a göre bir gerçeği oluşturmak için iki kişi gerekir. Birisi o gerçeği söyler ve diğeri ona inanır. Bir gerçek üzerinde uyuşma, basit bir konuşmada bile "inanmamanın" askıya alınmasını gerektirir. Benzer şekilde, bir savaş, barış, sevgi ve nefreti beslemek, inanmamanın askıya alınması için de, en az iki yan gerekir (1973:xi). Aslında, bir gerçeği oluşturmak için bir kişi yeterlidir. Dağ başındaki yalnız bir kişi de kendi ve dışıyla olan deneyimleriyle kendisinin gerçeklerini oluşturur. Kişi kendi konuşur ve kendi inanır. Böylece kişiden ve kişiler arasından geçerek biçimlendirilen ve sürdürülen gerçeklerde inanma veya inanmamanın hangisi moral/etiksel hangisi ahlaksız/etiksizdir? Dikkat edilirse, yukarıdaki ve benzeri nedensellik bağlarından hareket edince, etik, iletişim ve dil bağın öze bir şekil almaya başlar: Etik ve iletişim ilişkinin merkezine oturtulur.

İletişimde bir ilişkinin başlatılması, yürütülmesi, veya sonlandırılması için gerekli etkinliklerin yapılması gerçekleştirilir. Bu etkinlik bir konuşma olabileceği gibi, herhangi bir üretim sürecinin gereğini yerine getirme (örneğin makineyi çalıştırma, düğmeye basma) olabilir. İletişimle bireysel bilinç ve vicdan olarak beliren bireyin gerçeği ile, bu bireyin de içinde olduğu ve bireyin gerçeğini de taşıyan sosyal gerçek diyalektik olarak uzlaşır. Bu uzlaşma fikir birliği, istekle veya zorunluluk nedeniyle katılma, anlaşma, tek taraflı veya karşılıklı vazgeçmeler gibi biçimlerde olabilir. Bu durumda iletişimin etiğini belirleyen ilişkinin doğası olmaktadır. Fakat dil ve etikte

olduğu gibi iletişimde de etik konusu “uygun iletişim” olarak özetleyebileceğimiz önceden tanımlanmış değerler ve ilkeler doğrultusunda olan bir ereve içine sıkıştırılır.

Geçmişte etkili iletişim moral davranışı, yani bir grubun hayatta kalmasını garantileyen davranışı, desteklemeye hizmet ederdi. Şimdi günlük yaşamda iletişim, insanın veya örgütün kendisi, sosyal vre ve üretilen ve tüketilen ürünler hakkında kabul edilebilir imajları yaratmaya hizmet etmektedir. Bu iletişim manipule edilmiştir ve tasvip edilebilir duygular yaratma görevini yapar.

Shannon ve Weaver modeli veya iletişim mühendisliğinden çıkıp gelen iletişim teorisi hangi makinenin kullanıldığına bakmaz. Yeter ki doğru bir Şekilde” kullanılsın. Dolayısıyla iletişim teorisi makineyi doğru biçimde kullanmayla ilgilenir. Fakat en gibi sonuçlar veya amaçlar, kimin çıkarına, ne tür riskler ve ödüller taşır ve risk ve dul dağıtımının doğası üzerinde durmaz.

Etik sorunuyla ilgili, tartışmalarda, etiğin araçlarla değil, sonuçlarla ilişkilendirilmesi bir tesadüf değildir. Bir gereklilik olarak öne sürülür. Böylece, etiği belirleyenin sonuç olması ön plana çıkartılır.

Ahlak, Etik ve değer

Etik ve ahlak (morality) insanın algısını, karar vermesini ve faaliyetine kılavuzluk yapan içsel kontrol sistemi anlamına gelen eski bir kavramdır (Ruesch, 1973:3). İçsel kontrolle faaliyetin doğasını belirleyenin faaliyeti yapanın kendi kararı denmektedir. Ahlaklı davranış iyi davranışlarla tutulur ve iyinin ne olduğu grubun varlığını sürdürmesini garantileyen ne ise o olarak tanımlanır.

Değer çeşitli anlamlara sahiptir. Hem tercihsel davranış anlamına hem de arzu edilen ve özdeşiren beklenen davranış olarak tanımlanır. Üçüncü bir tanımda, değer belli bir amaç için tercih edilendir. Bu son tanımda değer etkinlik, mükemmellik ve uygunluk ile özleştirilir. En görevsel olan değer nesnel değer olarak nitelenir. Bir diğer tanımlama “para” aracı ile ölçülendir.

Söz, yazı ve mesaj ve etik

Yazıdan önce, insan ve mesajı birbirinden mekansal ve zamansal bakımdan ayrı değildi. Yazı ile yazar ve ürünü birbirinden ayrıldı. Sözlü gelenekte, sözü söyleyen oradadır. Zaman ve mekanda birlik vardır. Konuşan, öyküleyen ve dinleyen o yer ve mekandadır. Yazı ile yazar, ürün ve okuyucu arasında zamansal ve mekansal farklılıklar doğdu. Yazıda okuyucu yazarla yazısından geçerek tanışır ve yazarın bundan haberi bile olmaz. Yazı ile egemen ve egemenlik altındaki yönetme-yönetilme yazılı direktiflerle yürütülmeye başladı. Köle efendisin göremez oldu. Onun yerine efendinin direktiflerini yürüten yönetici/menejer denen ücretli köleler ortaya çıktı. Yazı ve ardından elektronik kayıt ile insanı mesajından ayırt etme tamamlandı. Mesaj zaman ve yer bakımından kaynağından koparıldı ve mesajı mekaniksel olarak manipüle etme (edit etme ve çoğaltma) olasılığı ortaya çıktı (Ruesch, 1973:8). Bununla birlikte, sahilik ve gerçeklik konusunda şüpheler ve dolayısıyla etik konusu önem kazandı.

Modern hayat söylenen ile yapılan arasındaki anlamlı ayırım ile karakterini kazanır. Söylenen ile yapılan arasındaki fark elbette yeni değil. Yeni olan modern iletişim araçlarıyla imaj ile olay arasındaki uyumsuzluğun çok daha büyük hale getirilmesidir. Kişinin deneyimine dayanan gerçekler, medya tarafından sunulan

paketlenmiş gerçeklerle etkilenererek şekillendirilmektedir. Çoğu kez insanların bilgisi yetersiz olduğu için, boşluk yorumlarla, klişelerle, genelleştirmelerle, basitleştirilmiş sonuç ve çözümlerle doldurulur. Düşünce farklılıkları genellikle yorum farklılıklarından kaynaklanır. Yorum farklılıklarının kaynağı ise enformasyon bolluğu veya azlığı değil, ilişkisel üretim bağlamının özelliklerinde insanın aldığı yer ve amaç farklılıklarıdır. Özellikle bu bağlam örgütlü amaçların gerçekleştirilmesi amacını içerirse, o zaman iletişim planlı ve programlı olarak yürütülen üretim ilişkileri içinde anlam bulur. Örgütlü amaçlara hizmet eden iletişim (örneğin halkla ilişkiler, reklamcılık, turizm teşvik faaliyetleri) eylem gerektiren dışsal durumu kontrol etmeyi sağlamaya çalışır. Bu bağlamda etik örgütlü amaç ve faaliyetler tarafından tanımlanır. Bu tür iletişim ve etikte (a) mekan ve zaman örgütlenir ve amaca göre ayarlanır; (b) insan emeğinin, enerjisinin ve gereksinimlerinin tayini, (c) bütçe ve diğer finans tahsisi, (d) teknolojik ve doğal kaynakların tahsisi ve (e) bütün bunların örgütsel gereksinimler için entegrasyonu örgütsel amaca göre biçimlendirilir.

Bu biçimlendirmeye gelen iletişim ve etikte, yorumlama, manipülasyon ve hararetle övgücü reklamcılar, propagandacılar ve PR uzmanları tarafından, gerçekler bükülerek ve temel dürtüler gıdıklanarak yapılır. Bu yapışın etiği kitle iletişimi ve ticari iletişim etiğidir ve birçok eleştiriye açıktır. Bu biçimlendirmeye bilim adamları da katıldığında, bilimin temsili iletişim olarak nitelediği etiğin yerini ticari etik alır.

Bu biçimlendirme siyasal iletişim adı altında halkla ilişkiler firmaları ve propaganda uzmanları tarafından seçim kampanyaları düzenleme, seçim araştırmaları yapma, imaj yaratma işiyle, etik siyasal pazarlama biçiminin etiğine dönüşür.

Bütün bu biçimlendirmeler sonucu etik ve güven sorunları da hızla artar.